

Açıklayıcı Bibliyografi Kütüphanesi Uygulaması

Şeyhmus Aydoğdu

Ahmet Yesevi Üniversitesi, Yazılım Geliştirme ve Kontrol Hizmetleri Birimi Teknikeri, Ankara
saydogdu@yesevi.edu.tr

Özet: Açıklayıcı bibliyografi, literatür taraması sürecinde araştırmacının yararlandığı kaynakları belli standartlara uygun olarak kaydettiği bilgilerin her biridir. Açıklayıcı bibliyografiler, araştırmacıya yararlandığı kaynağa ilişkin kendi görüşlerini de belirtmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede araştırmacı, araştırma raporunu hazırlarken tekrar kaynağa yönelmeye gerek duymadan yararlandığı çalışmaya ait açıklayıcı bibliyografiden yararlanabilmektedir. Bunun yanı sıra, açıklayıcı bibliyografi paylaşımının ortak yazarlı çalışmalarda da etkili olacağı öngörülmüştür. Böylece araştırmacılar arasında kaynak paylaşımının yanı sıra kaynaklara ilişkin görüşler de paylaşılabilir. Bu çalışmada, araştırmacıların bireysel veya grup çalışmalarında açıklayıcı bibliyografilerini kaydetmelerini amaçlayan bir uygulama geliştirilmiş ve geliştirilen bu uygulama www.bibliyografi.org adresinde yayınlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: bibliyografi, bibliyografya, literatür taraması, alanyazın incelemesi, açıklayıcı bibliyografi, açıklayıcı bibliyografi kütüphanesi.

The Explanatory Bibliography Library Application

Abstract: Explanatory bibliography is each one of the information that is recorded according to certain standards of benefited resources by researcher during the process of scanning literature. Explanatory bibliographies provides opportunity to researcher to state their opinions about benefited resource. By this way While researcher is preparing his/her report, he can benefit from explanatory bibliography without targeting to resource again. In addition to this, it was seen that explanatory bibliography sharing would be effective common writer studies. So either sharing resources or opinions about resources can be shared. In this study, one practise that gives opportunity to researchers to record their studies either individual or groupworks was developed and published on the web page of <http://www.bibliyografi.org>

Keywords: bibliography, literature review, explanatory bibliography, explanatory bibliography library.

1. Giriş

Literatür taraması veya başka bir deyişle alanyazın incelemesi, bir araştırmada yer alan problemin çözümüne yardımcı olabilecek çalışmaların incelenmesi olarak tanımlanabilir. Alanyazın incelemesi yaparken amaç, okuyucuya belirlenen bir konu etrafında ne tür fikirlerin ve bilgilerin oluşturulduğunu ve yapılan çalışmaların güçlü ve zayıf yönlerini göstermektir [6]. Literatürün gözden geçirilmesi, araştırılan konuyla ilgili önceden yapılan çalışmaların analiz edilmesini sağlar. Bunun yanı sıra literatür taraması, araştırmacının bir konu üzerinde diğer araştırmacıların yapmış olduğu çalışmalarını öğrenmesine yardımcı olur [4]. Araştırmada literatür taraması süreci kum saati modeli ile açıklanabilir. Literatür taraması, araştırmada ele alınan konu ve alt konular ile ilgili bilgi ve araştırma sonuçlarının belirlenerek araştırma probleminin genel olarak betimlenmesinden sonra bununla ilgili çalışmalar incelenir. Böylece problemin araştırılabilir olup olmadığına karar verilir. Literatür taramasının alanı daha da daraltılarak tanımlanan problem ile ilgili çalışmalar bulunur. Araştırmanın gerçekleştirilmesinin ardından elde edilen sonuçların tartışılması için literatür taraması genişletilir [3;akt:1]. Buradan

anlaşılabileceği gibi literatür taraması işlemi araştırma sürecinin tamamında yer alan bir işlemdir.

Literatür taramasında yararlanılan kaynakların listesi, bibliyografi listesi, bibliyografya listesi veya kaynağa olarak adlandırılmaktadır. Bibliyografi listesi, hazırlanan çalışma raporunu daha sonra inceleyecek araştırmacılar için önemli bir listedir. Bu liste sayesinde araştırma raporunu inceleyen bir araştırmacı, konu ile ilgili diğer kaynaklara ulaşabilmektedir. Bunun yanı sıra bibliyografi listesi çalışmayı yapan araştırmacının çalışmada kullanmış olduğu kaynakları düzenli olarak takip etmesine olanak sağlamaktadır. Açıklayıcı bibliyografi listesi ise bibliyografi listesinin bir adım ötesine geçerek araştırmacının yararlandığı kaynağa ilişkin kendi görüşlerini belirtmesini sağlamaktadır. Bu sayede araştırmacı, yararlanmış olduğu kaynakları araştırmada hangi amaçla kullanacağı, yararlandığı kaynağın araştırması açısından önemi gibi bilgileri belirterek kaydedebilmektedir.

Yapılan bir çalışmada yer alan araştırmacı sayısı, çalışmanın kapsamına veya konusuna göre farklılık göstermektedir. Son zamanlarda disiplinler arası oluşumun artması ortak yazarlı çalışma sayısının da artmasında etkili olmaktadır [7]. Bilimsel iletişimde zamanla çok yazarlı çalışmalara doğru yönelişin olduğu geçmiş yıllarda da dile getirilen bir konudur

[2;5;akt:7].Çok yazarlı çalışmaların artması, araştırmacılar arasında bir iletişim ortamı oluşturulması gereğini beraberinde getirmektedir. Araştırma sürecinde yer alan araştırmacılar arasında iletişim ortamı kurularak araştırmanın daha hızlı, etkili ve verimli sürdürülmesi sağlanabilir.

Bu çalışmanın amacı, araştırmacılara ortak çalışma ortamı sağlayarak, araştırmacıların araştırma süresince yararlanmış oldukları kaynakları açıklayıcı bibliyografiler şeklinde kaydetmelerine olanak sağlayacak web tabanlı bir uygulama geliştirilmesidir. Geliştirilen uygulamada açıklayıcı bibliyografiler kaydedileceğinden, uygulamanın adı açıklayıcı bibliyografi kütüphanesi olarak belirlenmiştir ve uygulama www.bibliyografi.org adresinde yayınlanmıştır.

2. Açıklayıcı Bibliyografi ve Açıklayıcı Bibliyografinin Bileşenleri

Kullanılan çalışmaların eleştirel şekilde değerlendirilmesi, ilişkili kaynakların belirlenip hangi yönlerden ilişkili olduğunun verilmesi, seçilen kaynakların doğru şekilde analiz edilip kullanışlılıklarının belirlenmesi oluşturulacak alan yazın incelemesi için vazgeçilmez unsurlardır [6]. Alanyazın incelemesi bu şekilde gerçekleştirildiğinde, daha önceden yapılan bir çalışmanın tekrarlanmaması sağlanabilir ve şu anda gerçekleştirilecek çalışmanın literatürdeki önemi daha iyi vurgulanabilir.

Açıklayıcı bibliyografi araştırılan konu ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında tanımlayıcı özet bilgiler veren ve bunun yanı sıra eleştirel şekilde çalışmayı irdeleyen bilgilerdir. Açıklayıcı bibliyografiler, yazarın ya da çalışmanın görüşünü ya da içeriğini, özgünlüğünü ve kendini ifade etme becerisini eleştirel gözle inceleyen açıklamalardır [6]. Bu özelliklerinden dolayı literatür taramasında açıklayıcı bibliyografi hazırlamak ve hazırlanan açıklayıcı bibliyografileri kullanmak çok yararlıdır.

Açıklayıcı bibliyografinin formatı için kesin bir kural olmamakla beraber uzunluğu konusunda da kesin bir ölçüt yoktur. Birkaç cümleden oluşan açıklayıcı bibliyografi olabileceği gibi paragraflardan oluşan açıklayıcı bibliyografiler de olabilir. Genel olarak izlenecek kuralın her bir çalışma için aşağıdaki adımları incelemek olduğu söylenebilir [6]:

a. Çalışmanın tam alıntısını verme: Çalışmanın tam alıntısı verilirken, akademik alanda kullanılan belli yazım formatları kullanılabilir. Akademik alanda en çok kullanılan formatlar APA ve Şikago formatıdır.

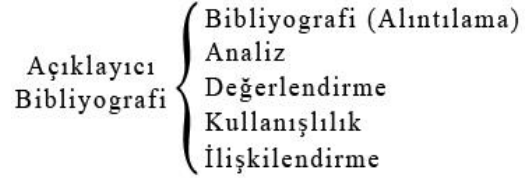
b. Analiz ve özetleme: Açıklayıcı bibliyografilerin en büyük özelliği kullanılacak çalışmanın özetini bildirmektir.

c. Değerlendirme: Kullanılacak çalışmayı özetlemenin yanında, çalışmanın değerlendirmesini yapmak açıklayıcı bibliyografinin sağladığı bir başka yararlıdır.

d. Konuyla ilgili faydasını/kullanışlılığını verme: Kullanılacak çalışmanın yapılacak araştırmaya hangi açıdan yararlı olacağı belirlenmesi kullanılan

kaynağın daha verimli bir şekilde kullanımını sağlamaktadır.

e. Konu ile ilişkilendirmesini yapma: Kullanılacak çalışmanın, yapılacak araştırmayla hangi yönlerden ilişkili olduğunu tespit etme açıklayıcı bibliyografinin sağladığı diğer bir yararlıdır. Sonuç olarak açıklayıcı bibliyografi temel olarak Şekil 1 de görülen bileşenlerden meydana gelmektedir.

Şekil 1. Açıklayıcı bibliyografi bileşenleri

Açıklayıcı bibliyografilerde, yukarıda belirtilen temel bileşenlerin yanı sıra yararlanılan çalışmada test edilen değişkenlerin, elde edilen bulguların, bu bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçların ve sonuçlara bağlı olarak araştırmacının bulunduğu öneriler araştırmacı için önemli bilgilerdir. Yararlanılan kaynağa ilişkin bu bilgilerin sistematik olarak kaydedilmesi araştırmacının kaynak hakkında yorumlama yapmasını kolaylaştırıcı nitelik taşımaktadır.

3. Ortamın Oluşturulması

Bu kısımda geliştirilen uygulamaya ilişkin analiz, tasarım ve geliştirme aşamaları ele alınmaktadır.

3.1. Analiz

Analiz aşamasında, geliştirilecek uygulamaya yönelik literatür değerlendirilerek sistem bileşenleri oluşturulmuştur. Bu analiz sonucunda sistem dört başlık altında toplanmıştır.

a. Çalışma bilgilerinin kaydedilmesi: Geliştirilecek uygulamada araştırmacıların, yapmış oldukları veya yapacakları araştırmaları kaydetmelerine olanak sağlanmalıdır. Gerektiği durumda araştırmacılar ortak bir proje oluşturabilmelidir.

b. Açıklayıcı bibliyografi bilgilerinin kaydedilmesi: Geliştirilecek uygulamada araştırmacılar yaptıkları çalışmalara açıklayıcı bibliyografi bilgilerini ekleyebilmelidirler. Bu sayede çalışma kapsamında yararlanılan çalışmalar ve bu çalışmalara ait özetleyici bilgiler varsa araştırmada yer alan diğer araştırmacılar tarafından incelenebilir.

c. Çalışma ve bibliyografi bilgilerinin raporlanması: Çalışma bilgileri ve açıklayıcı bibliyografiler araştırmacılar tarafından istenildiği anda raporlanabilmelidir. Herhangi bir çalışma toplantısı vb. durumda araştırmacılar kolay bir şekilde bilgileri raporlayabilmelidirler.

d. Ortak çalışma imkanı: Geliştirilecek uygulamada araştırmacılar, birbirlerinden bağımsız ortamlarda çalışabilmeli ve yararlanmış oldukları çalışmaları birbirleri ile paylaşabilmelidirler. Belirtilen bu durum çok yazarlı çalışmalar için geçerlidir.

3.2. Tasarım

Analiz aşamasında yer alan sistem bileşenleri dikkate alınarak sistem tasarımı aşağıdaki gibi gerçekleştirilmiştir.

Kullanıcılar sisteme kaydolarken ad, soyad, e-posta, şifre, unvan, kurum ve bölüm bilgilerini eklemelidirler. Sisteme girişleri esnasında kullanıcılardan e-posta ve şifreleri ile giriş yapmaları gerekmektedir. Sisteme kayıt sonrasında kullanıcının isteğine bağlı olarak profil bilgileri güncellenebilecektir.

Çalışma bilgileri kaydedilirken, araştırmacılardan çalışmaya ilişkin çalışma konusu, çalışma alanı, varsa çalışmada yer alan diğer kişiler ve araştırmaya ilişkin açıklamalar kaydedilmelidir. Sistemde var olan diğer araştırmacılar ortak çalışmaya eklenebilir. Eğer herhangi bir araştırmacı bir çalışmaya eklenmiş ise, bu durumda eklenen araştırmacının çalışmaya dahil olacağına dair onay vermesi gerekmektedir. Fakat araştırmacının kendi oluşturduğu çalışmalar için herhangi bir onay vermesine gerek duyulmamaktadır.

Çalışma bilgilerinin kaydedilmesi sonrasında, her bir çalışmaya ilişkin açıklayıcı bibliyografiler eklenebilir. Açıklayıcı bibliyografi kaydedilirken seçilen kaynak türüne göre APA standardına uygun olarak veri giriş alanları güncellenmelidir. Bu işlem açıklayıcı bibliyografide alıntılama aşamasının gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Analiz, değerlendirme, kullanılabilirlik ve ilişkilendirme aşamalarında ise araştırmacı, kullandığı kaynağa ilişkin bilgileri sistematik şekilde ekleyebilir. Eğer araştırmada birden fazla araştırmacı bulunuyorsa

bu durumda her araştırmacı yapılan çalışmaya ilişkin tüm araştırmacıların eklemiş olduğu açıklayıcı bibliyografileri inceleyebilir, fakat sadece araştırmacının kendisi tarafından eklenen açıklayıcı bibliyografiler üzerinde güncelleme yapabilmelidir. Bu sayede araştırma sürecinde araştırmacılar arasında kaynak listesinin yanı sıra kaynaklara ilişkin görüşler de paylaşılabilir.

Eklenen açıklayıcı bibliyografiler sanal ortamda bulunmanın yanı sıra istenildiği durumda basılı materyallere dönüştürülmeye hazır olmalıdır. Bu gereksinimden dolayı, herhangi bir çalışmaya ilişkin açıklayıcı bibliyografiler çalışmada yer alan tüm araştırmacılar tarafından basılı materyal formatına dönüştürülebilmelidir.

Geliştirilen uygulamada kullanıcıların sistemde yaşadıkları problemleri iletebilmesi için yardım ve iletişim menüleri yer almalıdır.

3.3. Geliştirme

Tasarım aşamasında belirlenen özellikler göz önünde bulundurularak sistem aşağıdaki gibi tasarlanmıştır.

Geliştirilen sistemde kullanıcıların kaydedilmesi ve eklenen bilgilerin takibi amacıyla sunucu tarafı çalışan PHP programlama dili ve MySQL veritabanı kullanılmıştır. Kullanıcıları ilk karşılama sayfasında açıklayıcı bibliyografi hakkında genel bilgi verilmektedir. Bu sayede kullanıcılar, uygulamanın amacı, bibliyografi ve açıklayıcı bibliyografi kavramları hakkında genel bilgi sahibi olabilmektedirler. Şekil 1de karşılama ekranı görüntüsü yer almaktadır.

Şekil 1. Açıklayıcı bibliyografi kütüphanesi giriş ekranı

Kullanıcıların çalışmalarını sisteme ekleyebilmeleri için üye olmaları gerekmektedir. Kullanıcılar, sisteme üye olup giriş yaptıktan sonra çalışmalarını

paylaşabilirler. Kullanıcı girişi sonrasında kullanıcının karşısına Şekil 2 de bulunan ekran gelmektedir.

Şekil 2. Kullanıcı girişi sonrası ekranı

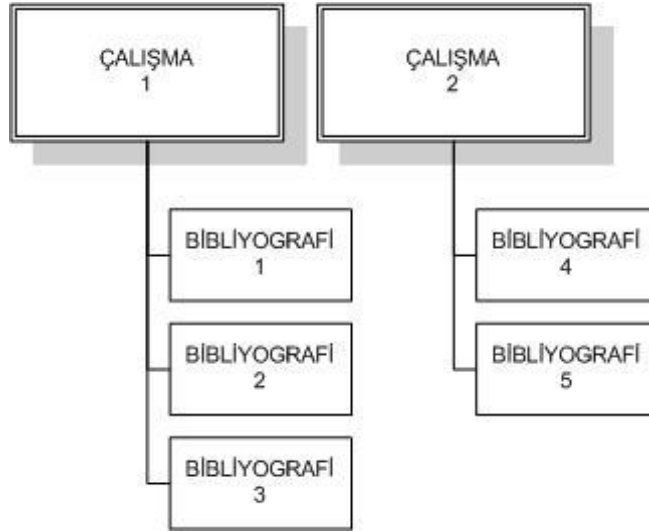
Şekil 2 de belirtilen ekranın sol kısmında kullanıcının çalışmalarını ekleyebilmesi için Çalışmalar, eklemiş olduğu çalışmalara açıklayıcı bibliyografileri kaydetmeleri için Bibliyografiler, kişisel bilgilerini güncelleyebilmesi için Ayarlar ve oturum bilgilerini silerek çıkış yapabilmeleri için Güvenli Çıkış menüleri yer almaktadır. Sayfanın üst kısmında Yardım, İletişim ve Oturumu Kapat linkleri yer almaktadır. Çalışmalar menüsü aşağıdaki bileşenlerden meydana gelmektedir:

- Yeni Çalışma Ekle:** Bu kısımda araştırmacı yeni çalışmalar ekleyebilmektedir.
- Çalışmalarım:** Bu kısımda araştırmacı, eklemiş olduğu çalışma bilgilerini listeyelebilmekte ve bu bilgileri güncelleyebilmektedir.

c. Onay Bekleyen Çalışmalar: Onay bekleyen çalışmalar kısmında araştırmacılar dahil edildiği diğer çalışmaları kabul edebilmektedirler. Eğer çalışma onaylanırsa, onaylanan çalışma çalışmalarım kısmında aksi halde reddedilen çalışmalar kısmında yer almaktadır.

d. Reddedilen Çalışmalar: Onay bekleyen çalışmalar ekranından reddedilen çalışmaların listelendiği kısımdır.

Bibliyografiler menüsü içerisinde bir bileşen bulunmaktadır. Bibliyografi Listem adlı bu bileşenle, araştırmacı yapmış/yapmakta olduğu çalışmaları listelemekte ve bu çalışmalara açıklayıcı bibliyografiler ekleyebilmektedir.

Şekil 3. Çalışmalar ve Açıklayıcı Bibliyografiler İlişkisi

Sonuç olarak, geliştirilen uygulamada çalışma ve açıklayıcı bibliyografiler arasındaki ilişki Şekil 3 de görüldüğü gibidir. Buradan anlaşılacağı gibi, bir çalışmada birden fazla açıklayıcı bibliyografi bulunabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bibliyografi, bibliyografya veya başka bir deyişle kaynakça araştırma sürecinde yararlanılan kaynakların listesidir. Açıklayıcı bibliyografi ise bibliyografi kavramının bir adım ötesine geçerek, araştırmada

yararlanılan kaynak listesinin yanı sıra kaynaklara ilişkin araştırmacının analizini, değerlendirmesini, araştırma açısından kullanışlılığını ve araştırma ile ilgisini içermektedir. Bu çalışmada araştırmacıların yaptıkları çalışmalara yönelik açıklayıcı bibliyografi kaydetmelerini sağlayan bir uygulama geliştirilmiştir. Uygulama geliştirilirken sisteme açıklayıcı bibliyografi kaydetmenin yanı sıra sistemde araştırmacıların ortak çalışma yürütebilecekleri bir ortam sunulmuştur. Bu ortam ile birbirinden bağımsız

koşullarda araştırmacıların ortak çalışma yapmalarına olanak sağlanmıştır.

Bu çalışmada, açıklayıcı bibliyografilerin kaydedilmesi ve araştırmacıların ortak çalışma gerçekleştirebilmesi ele alınmıştır. Uygulamada verilerin artması sonucunda yapay zeka algoritmaları kullanılarak bir araştırma önerisinin giriş kısmının üretilmesi mümkündür.

5. Kaynaklar

[1] Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. “Bilimsel Araştırma Yöntemleri”, (2008).

[2] Clarke, B. L. “Multiple authorship trends in scientific papers”, *Science*, 143(3608), 822-824, (1964).

[3] Eustace, K. “Making research work for you: Responsibilities and pitfalls”, *Bulletin of Applied Computing and Information Tehnology*, 1(1), (2003).

[4] Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. “How to Design and Evaluate Research in Education (6th Edition)”, McGraw-Hill International Edition, (2006).

[5] Gordon, M. D. “A critical reassessment of inferred relations between multiple authorship, scientific collaboration, the production of papers and their acceptance for publication”, *Scientometrics*, 2(3), 193-201, (1980).

[6] Ocak, M. A. “Alanyazın İncelemesi”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, (2010).

[7] Uçak, N. Ö., Al, U. “Bilimsel İletişimin Zamana Göre Değişimi”. *Bilgi Dünyası*, 10(1), 1-27, (2009).